

KIRKENS DIGITALE FREMTID

Kommunikationschef, ph.d. cand.mag. Peter Fischer-Nielsen

RESUMÉ: Internettet begyndte for alvor at få en populær gennemslagskraft i midten af 1990'erne, og kirker har som alle andre samfundsfænomener og -institutioner gjort flittigt brug af de nye kommunikationsmuligheder siden. I denne artikel præsenterer jeg først en række temaer, som har præget forskningen i digital religion. Dernæst vurderer jeg med udgangspunkt i mine egne empiriske undersøgelser af kirkelig brug af internettet, på hvilke måder disse temaer har gjort sig gældende i forhold til en dansk virkelighed. I det sidste afsnit samler jeg op og giver nogle korte bud på, hvad kirkelige aktører fremover med fordel kan have for øje, når de anvender internettet som kommunikationsplatform. Artiklen bygger på min ph.d.-afhandling *Mellem sogne- og cyberkirke: En analyse af folkekirkens kommunikation på internettet* forsvaret ved Aarhus Universitet i 2010.

Indledning

I 1996 fik den norske debattør Leif Os-vold publiceret en kronik i avisen Dagens Næringsliv. Under overskriften "Internett en flopp!" afviser han helt og ganske muligheden for, at almindelige mennesker vil komme til at tage internettet til sig i nævneværdig grad. Han mener ikke, at internettet har gang på jord, blandt andet fordi "mennesket er et socialt vesen, og etter en stund kommer til å bli lei av å kommunisere med en maskin [...]. Vi klarer ikke å 'snakke' med eksterne familiemedlemmer eller venner via en PC, så lenge vi kan rin-

ge eller besøke dem" (Osvold 1995). I dag er det let at smile af forfatterens skråsikre profetier, nu hvor vi kan se hvad internettet rent faktisk er blevet til. Det er muligt, at vi ind imellem synes, at vi er blevet slaver af internettet og af og til ville ønske os frihed fra computere og smartphones. Men i det store hele "klarere" vi fint at være online, også når det handler om at pleje sociale relationer og personlige forhold.

I midten af 1990'erne var det imidlertid vanskeligt at forestille sig den digitale udvikling, som vi har været vidner til indtil nu. Ikke bare på det generelle plan, men også i

forhold til specifikke områder som kirke og religion. Alt efter temperament knyttede vi forhåbninger og skepsis til internettets hastige fremmarch i vores hverdag. De missionsivrige så internettet som en ny og lovende missionsmark, hvor sjæle kunne nås, ikke bare i den umiddelbare nærhed, men også bag grænser til lukkede og ufremkommelige lande. De dialogsøgende betragtede internettet som den ideelle samtaleplatform, hvor mennesker kunne mødes på lige fod, lære hinandens synspunkter at kende og øge forståelsen for hinanden. Kirkeplanterne så for sig, at internettet kunne skabe ramme om fællesskaber og menigheder, hvor mennesker, der af den ene eller anden grund ikke kunne deltage i et traditionelt kirkeliv, på internettet kunne finde sig et åndeligt hjem. Omvendt var der også traditionalister, der frygtede, at internettet ville dræne kirken og fysiske fællesskaber for mennesker, at folk ville isolere sig bag deres computerskærme, og at internettets mørke og fristende sider ville virke stærkere end kirkens tilbud.¹

Forestillingerne om, hvad internettet gør ved kirke og religion – eller hvad det gør ved kirke og religion, at vi bruger internettet – bliver ved med at komme op. Enten i form af fascination, når en avis eller et andet medie pludselig (igen) opdager, at religiøse mennesker og institutioner også gør brug af internettet. Eller i dagligdags overvejelser, når for eksempel en præst spekulerer på, om det er en god ide at oprette en Facebook-profil og begynde at yde sjælesorg online. De kommer også op i debatter om, hvad kirken skal satse på i dagens kommunikationssamfund, og om det grundlæggende er en god eller dårlig ide at gøre brug af nye medier og kommunikationskanaler. Endelig møder vi dem også i profetier om fremtidens kirke. Vi ser, at udviklingen går stærkt, og at der hver dag sker nye land-

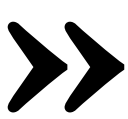
vindinger på den digitale front, og naturligt nok rejser det en række spørgsmål om, hvorvidt udviklingen på den lange bane er med eller mod kirken.

I denne artikel vil jeg først trække nogle af de temaer frem, som har optaget forskningen – men også den kirkelige refleksion – omkring religion, kirke og internettet. Dernæst vil jeg med udgangspunkt i mine egne empiriske studier vurdere, på hvilke måder og i hvilket omfang disse temaer har gjort sig gældende i en dansk kontekst.

Temaer i udforskningen af religion, kirke og internet

Det er af gode grunde en relativ kort forskningshistorie, som vi har med at gøre, når vi forsøger at indfange tendenser i udforskningen af religion, kirke og internet. De første videnskabelige artikler om emnet dukkede op i 1995, og fra at begynde som spredt fægtning er forskningsområdet gradvist blevet mere etableret via tidsskrifter, afhandlinger, monografier, antologier, netværk og konferencer.² På dansk grund var Københavns Universitet i 2001 vært for konferencen *Religion and Computer-Mediated Communication* og i 2010 husede Aarhus Universitet konferencen *Church and Mission in a Multireligious Third Millennium* med det selvstændige spor *Church in Cyberspace*.

Der er trods den korte tidsramme gjort forskellige forsøg på at opsummere tendenser i forskningen. Den amerikanske religionssociolog Lorne L. Dawson skelner ved indgangen til det nye årtusinde mellem et *first flush* i forskningen, primært domineret af spekulationer og forestillinger, og en fremvoksende mere sober *second thought*, der sætter internettets religiøse fænomener i relation til generelle teoretiske problemstillinger omkring internettet (Dawson 2000). Fem år senere beskriver danske

Internettet er en så integreret del af vores liv, at det ikke længere giver mening at behandle det som en virkelighed for sig

Morten Thomsen Højsgaard og Margit Warburg i indledningen til antologien *Religion and Cyberspace* en udvikling i tre faser. Fra den tidlige “entusiastiske” udforskning af religiøse fænomener på internettet ser de en bevægelse mod en mere empirisk og teoretisk funderet forskning. Endelig vurderer de, at der er en mere tværfaglig og tværmotodologisk forskningsbølge på vej, hvor viden og redskaber fra forskellige lejr bringes sammen med henblik på at opnå mest nuanceret viden om de fænomener, vi observerer (Højsgaard & Warburg 2005, 9). Denne tendens har eksempelvis været med til at forme antologien *Digital Religion, Social Media and Culture: Perspectives, Practices and Futures* (Cheong, Fischer-Nielsen, Gelfgren & Ess 2012), hvor religionssociologiske, medieteoritiske, historiske og teologiske vinkler sammen bidrager til at belyse den aktuelle udvikling.

Hvilke emner har da fyldt i forskningen indtil nu? Før det første har der været fokus på *religiøs identitetsdannelse* i ordets bredeste forstand. Mange har spurgt, i hvor høj grad og hvordan internettet bidrager til at forme en persons religiøse orientering, hvad enten det sker gennem en anonym identitetsleg på internettet, på baggrund af individuel surfen rundt mellem internettets tilbud og muligheder eller via samtaler og debatter med ligesindede og personer med andre synspunkter. Et andet tema har handlet om *religiøse online fællesska-*

ber, hvor der både har været en teoretisk diskussion om, hvad der i det hele taget kendetegner et fællesskab, og om det overhovedet lader sig gøre at etablere “rigtige” fællesskaber online. Det har ført til studier af såkaldte cyberkirker, hvor der har været fokus på at undersøge, hvad der kendetegner disse, og hvilken appel de har for brugerne. *Religiøse autoriteter* er et tredje væsentligt tema. Hvor de tidlige studier lagde vægten på lægmandens nye mulighed for at komme til orde og den traditionelle religiøse autoritetsskikkelses tab af magt, har nyere forskning måttet tage notits af, at også præster og muftier har udnyttet internettet til at skabe sig endda større publikummer end tidligere. Konflikten mellem forskellige autoriteter er endvidere en forskningsinteresse, der hører ind under denne kategori, hvad enten det handler om lægmandens opgør med den traditionelle autoritetsskikkelse eller magtkamp mellem to eller flere etablerede religiøse autoriteter. Et sidste og nok så væsentligt tema har at gøre med spørgsmål om *virkelighed og cybervirkelighed*. Her har man bevæget sig fra at se på internettet som et parallelunivers med egne love og oplevelser, til at betragte det som en virkelighed, der interagerer tæt med den ydre offline virkelighed, og som derfor må forstås i relation til den, og til endelig i dag at se på internettet som en del af den ene og samme virkelighed, som vi ellers tager del i. Internettet er en så integreret del af vores

liv, at det ikke længere giver mening at behandle det som en virkelighed for sig.

Danske tendenser

I det følgende vil jeg forholde mig empirisk til de fire ovenstående temaer i en dansk kontekst. Udgangspunktet er de undersøgelser, jeg har gennemført i forbindelse med udarbejdelsen af min ph.d.-afhandling om folkekirkens internetkommunikation (Fischer-Nielsen 2010). Det drejer sig om en spørgeskemaundersøgelse blandt et repræsentativt udsnit af den voksne danske befolkning, der havde deltagelse af 1.015 respondenter. Dertil kommer en spørgeskemaundersøgelse blandt de danske folkekirkerepræster med deltagelse af 1.040 respondenter. Endelig gennemførte jeg otte kvalitative interview med præster i Aarhus Stift med henblik på at få uddybet nogle af de resultater, der kom frem i sidstnævnte spørgeskemaundersøgelse. Det siger sig selv, at disse undersøgelser ikke kan give et fuldstændigt svar på, hvad internettet har betydet for den religiøse identitetsdannelse, det kirkelige fællesskab, forholdet mellem autoriteter og forståelsen af virkeligheden – som er temaerne, der er sat op til diskussion i denne artikel – men de er dog med til at tegne et billede af tendenser og realiteter i kirkens møde med den digitale medievirkelighed.³

Den religiøse identitet

Når vi taler om religiøs identitetsdannelse i forhold til internettet, er der især fire muligheder, man kan være optaget af: Der er for det første muligheden for at konvertere som følge af påvirkning fra indhold og personer, man møder på internettet – en mulighed, der har motiveret til decideret internetmission både i Danmark og globalt. For det andet er der muligheden for at få en mere nuanceret og sammensat reli-

giøs identitet, idet mødet med internettets mangfoldighed af religiøse budskaber kan forventes at sætte sit præg på en persons religiøse selvforståelse. Denne mulighed falder godt i tråd med en generel forståelse af, at religion i en tid præget af globalisering, mobilitet og massemedier hos det enkelte individ sætter sig som et personligt klude-tæppe af religiøse fragmenter, man møder på sin vej, på sin rejse og i sit fjernsyn. For det tredje er der muligheden for at man via internettet får mulighed for at rendyrke sin religiøse identitet og søge ligesindede på tværs af geografiske skel. Så selvom man eksempelvis som muslim i Ans ikke har de store muligheder for at finde ligesindede på byens kro, kan man gå på nettet og dyrke sit religiøse netværk der. Endelig for det fjerde giver internettet også en mulighed for at miste sin religiøse identitet og helt falde fra. Internettet bliver ikke blot brugt til religiøs agitation, men også til det modsatte. Når vi taler om internettet i relation til religiøs identitetsdannelse er der med andre ord mange modsatrettede muligheder i spil på samme tid, og empirisk er der eksempler på, at internettet danner ramme om både konversion, frafald samt åbne og lukkede religiøse identitetsprocesser.

Direkte adspurgt er der dog ikke tegn på de helt store omvæltninger hos den almindelige dansker som følge af internettet. Af tabel 1 fremgår det, at kun 2 procent af befolkningen mener, at de er blevet mere troende på grund af ting, de har mødt på internettet. Det skal sammenholdes med, at 16 procent oplever, at de er blevet mere kritisk indstillet over for religion på grund af ting, de har mødt på internettet. Internettet har med andre ord i en dansk sammenhæng ikke været nogen vækkelsesmotor, selvom der er eksempler på, at internettet har haft en vis betydning i nogle konversionsprocesser. I øvrigt tegner tabellens resultater det

Tabel 1. Forandringer i religiøs identitet forårsaget af internetbrug

	I alt	18-29 år	30-39 år	40-49 år	50-59 år	60-74 år
Nogle af de ting, som jeg har mødt på internettet, har gjort mig mere kritisk indstillet over for religion ¹	16	26	14	16	11	15
Jeg har gennem min brug af internettet fået kendskab til en eller flere religioner, som jeg ikke tidligere kendte til ¹	10	22	7	3	9	7
Jeg er via internettet blevet mere bevidst om, hvad jeg selv tror og ikke tror på ¹	8	18	6	7	6	5
Gennem min brug af internettet har jeg fået øjnene op for positive sider ved andre religioner ¹	8	14	5	5	7	7
Internettet har betydet, at jeg er kommet i kontakt med flere mennesker, der har en anden tro eller et andet livssyn, end jeg selv har ¹	8	17	9	5	7	3
Internettet har betydet, at jeg er kommet i kontakt med flere mennesker, der har samme tro eller livssyn, som jeg selv har ¹	7	12	6	8	6	3
Jeg beskæftiger mig oftere med religion og åndelige emner på internettet end uden for internettet ¹	7	13	7	6	4	4

Note: 1.015 repræsentativt udvalgte danskere har svaret. Kolonneprocent angiver dem, der har erklæret sig enig eller helt enig i de enkelte udsagn.

1 Signifikante forskelle i svarfordelingen, $p \leq 0,05$.

billede, at danskerne får styrket deres religiøse synspunkter via internettet i stort set lige så høj grad, som de får dem udfordret. 8 procent mener, at de takket være internettet er kommet i kontakt med flere personer, der mener noget andet end dem selv, mens 7 procent oplever, at de er kommet i hyp-

ligere kontakt med ligesindede.

Det er værd at stoppe op ved aldersforskellene. De yngste respondenter (mellem 18 og 39 år) giver udtryk for, at internettet har en væsentlig større betydning, end den vi ser afspejlet hos de ældre aldersgrupper. Hos de unge er der eksempelvis 26 procent

af respondenterne, der mener, at de er blevet mere kritisk indstillet over for religion, og 18 procent der har brugt internettet til at blive mere bevidste om, hvad de tror på. Der er formentlig to centrale forklaringer på denne aldersgruppes besvarelser: Dels er de unge hyppigere brugere af internettet, hvorfor det også er mere sandsynligt, at internettet spiller en rolle for deres religiøse identitetsarbejde. Dels er denne aldersgruppe generelt mere bevægelig i forhold til identitetsspørgsmål, hvorimod de ældres religiøse identitet er mere fastlåst. Uanset hvad tyder tallene på, at det især er hos de yngre danskere, at der sker et religiøst identitetsarbejde på internettet, og at det dermed formentlig også er i forhold til denne aldersgruppe, at kirker og andre religiøse aktører kan have held med at skabe interesse for religiøse spørgsmål online.

Religiøse onlinefællesskaber

I spørgsmålet om kirkelige eller religiøse fællesskaber online er der især to varianter, vi kan være optaget af: Vi kan dels undersøge, hvordan en cyberkirke – dvs. en kirke, der er opstået og har sin primære eksistens på internettet – kan fungere som et alternativ eller et supplement til en persons religiøse fællesskab offline, eller vi kan se på, hvordan et traditionelt kirkeligt eller et religiøst fællesskab folder sig ud både online og offline. I forhold til det første har en del studier af cyberkirker peget på, at disse primært benyttes af personer, der i forvejen er kirkeligt praktiserende, men som af forskellige grunde ikke føler sig i stand til at benytte sig af de lokale kirkelige tilbud. Cyberkirkerne forsøger ofte at genskabe de traditionelle rammer og former online, men giver samtidig plads for mere debat, paradisk distance og personlig frihed (Campbell 2005; Hutchings 2012). I forhold til den anden vinkel har nyere studier blandt

andet set på, hvordan menigheder bruger Facebook som en mulighed for at overføre kirkens fællesskab til internettet. Ofte ser vi dog, at det i virkeligheden er så som så med interaktionen på kirkers Facebook-sider. Snarere end at bruges siderne som en mulighed for at interagere, bliver de af præster og menighedsledelsen brugt til at informere om kirkens aktiviteter, mens de af medlemmerne ofte blot bliver brugt til at markere et personligt tilhørsforhold til en bestemt kirke. Dog ser det ud til, at personlige Facebook-netværk i højere grad end Facebook-siderne fungerer som en fællesskabsfremmende aktivitet for menigheden på internettet (Johns 2012; Lomborg & Ess 2012).

Svarfordelingerne i tabel 2 giver os en fornemmelse af, hvilken rolle fællesskabsdimensionen har i almindelige danskeres religiøse aktiviteter på internettet. Blandt den tredjedel af danskere, der inden for et år har besøgt religiøse hjemmesider, er det kun 4 procent, der har søgt kontakt med troende eller religiøse mennesker. Ønsket om at tage del i et religiøst fællesskab er med andre ord kun drivkraften for et fåtal af danskere, når de beskæftiger sig med religion online. De typiske bevæggrunde er derimod ønsket om at finde faktuel viden om kirker, organisationer eller religioner og for de yngste respondenter vedkommende at finde svar til skoleopgaver. Dog er det værd at bemærke, at mange angiver, at de har søgt debatter om religion på internettet, og det gør sig eksempelvis gældende for 31 procent af respondenterne under 30 år. Deltagelse i en debat er ikke nødvendigvis det samme som at tage del i et fællesskab, men det indebærer dog en form for social interaktion og ofte en gruppebevidsthed. Set fra en kirkes synsvinkel vil der på baggrund af tallene i tabel 2 formentlig være langt mere appel i tilbud på internettet, der inviterer

Tabel 2. Aktiviteter på religiøse hjemmesider inden for det seneste år

	I alt	18-29 år	30-39 år	40-49 år	50-59 år	60-74 år
Søgt efter informationer om en kirke eller en religiøs forening/organisation	30	24	34	29	32	34
Søgt efter mere viden om indholdet i en religion ¹	24	30	33	25	20	13
Søgt efter debat om tro og religion ¹	20	31	15	22	12	17
Søgt efter horoskoper	17	15	22	19	18	14
Søgt efter oplysninger til en skoleopgave, rapport e.l. ¹	11	27	10	8	3	1
Søgt efter quizzer, spil og konkurrencer	9	6	11	13	9	9
Søgt efter personlig hjælp eller rådgivning	5	5	7	5	8	4
Søgt efter kontakt med religiøse eller troende mennesker	4	5	3	5	5	3
Søgt efter bøn, andagt eller meditation	4	4	8	0	3	3
Søgt efter kontakt med præst eller en anden religiøs leder	2	0	2	0	3	4

Note: 343 har svaret (den andel af de 1.015 repræsentativt udvalgte danskere, der inden for det seneste år havde besøgt en religiøs hjemmeside). Kolonneprocent angiver dem, der inden for et år har gjort brug af den pågældende mulighed. Det var muligt at vælge flere svarmuligheder.

1 Signifikante forskelle i svarfordelingen, $p \leq 0,05$.

til debat og serverer viden og informationer, end i tilbud, der inviterer til fællesskab for fællesskabets skyld.

Religiøse autoriteter

Internettet har både givet lægmanden en

stemme og de traditionelle religiøse autoritetsskikkelser en platform til at udvide deres autoritet (Kühle & Fischer-Nielsen 2012). Vi ser amerikanske prædikanter og arabiske muftier gå fra at have en stor national eller regional efterfølgerskare til at

Tabel 3.**Foretrukne steder at søge svar på spørgsmål om kristendommens indhold**

	I alt	18-29 år	30-39 år	40-49 år	50-59 år	60-74 år
Internettet ¹	56	65	66	56	55	37
En præst	37	36	37	35	36	40
Bibelen	28	32	26	24	26	29
Bøger ¹	21	26	26	17	19	17
En kirke ¹	17	20	23	15	12	16
Familie ¹	14	18	23	11	13	5
Venner ¹	13	20	17	12	10	5

Note: 1.015 repræsentativt udvalgte danskere har svaret. Kolonneprocent angiver den andel, der har valgt den pågældende svarmulighed. Det var muligt at vælge flere svarmuligheder.

1 Signifikante forskelle i svarfordelingen, $p \leq 0,05$.

opnå et globalt publikum via Twitter, YouTube og hjemmesider. Samtidig ser vi personer, der via charme, frækhed og folkelighed springer den teologiske uddannelse og den religiøse karrierevej over og bliver religiøse online-autoriteter for unge og andre, der har fået nok af langskæggede og grå autoritets-skikkelser. Fælles for de to autoritetstyper, vi ser folde sig ud på internettet, er, at de begge formår at spille på mediets præmisser. For at blive set og hørt på internettet, skal man blandt andet kunne formulere sig kort (140 tegn hvis man er på Twitter), man skal have karismatisk udstråling, og man skal forholde sig til sit publikums konkrete og hverdagsagtige problemstillinger. Det er med andre ord ikke en forhindring at have en lang religiøs uddannelse eller en fin titel, men det er langt fra nok.

I tabel 3 har jeg undersøgt danskeres forhold til en række forskellige autoriteter i bred forstand, hvor der udover personer også er inddraget visse medier og institutioner. Jeg har spurgt, hvor man ville søge svar, hvis man havde et spørgsmål til kristendommens indhold. Hvor en kirke, en præst eller Bibelen ville være de forventelige eller ønskelige svar set fra kirkens synsvinkel, og hvor venner og familie måske ville være det ud fra en sociologisk be-

tragtning, ser vi, at det i dag suverænt er internettet, der er blevet det mest naturlige sted at søge svar. Ikke mindre end 56 procent af alle respondenter – og 65 procent af de yngste – ville søge svarene online. Samtidig er det værd at bemærke, at præsten og Bibelen er de næstmest populære svarmuligheder. 37 procent ville søge svar hos en præst og 28 procent i Bibelen, hvis de var i tvivl om noget vedrørende kristendommen. Det betyder nok mest af alt, at mange danskere fortsat finder disse kilder naturlige, når det handler om at forholde sig til spørgsmål om religion og tro. Om det rent faktisk er disse kilder, som danskerne ender med at benytte i deres eventuelle søgen, afhænger i høj grad af, om de er til stede og tilgængelige på internettet. Er kirkens svar ikke at finde via Google og på de sider, hvor danskerne befinder sig, vil det være andre svar, som den søgende dansker falder over. Kirker og præster kan sidde ind med en række relevante og konstruktive svar til religiøst søgende mennesker, men falder folk ikke over dem, når de surfer rundt på internettet, kan indsatsen mere eller mindre være spildt. Et tilbageblik på tabel 2 tyder på, at præsternes reelle appel er begrænset på internettet. Kun 2 procent af de 343 respondenter, der inden for et år havde besøgt

Tabel 4.

Grupper som præster har været i kontakt med via internettet (seneste tre måneder)

	I alt	26-39 år	40-59 år	60+ år
Par der skal vies	87	85	88	88
Dåbsforældre	80	82	80	76
Konfirmander ¹	63	71	63	47
Frivillige	59	62	59	50
Pårørende ved begravelse	53	59	51	52
Anonyme	13	17	13	9
Ældre i sognet	10	8	11	8
Syge i sognet	8	7	9	5

Note: 1.040 præster har svaret. Kolonnenprocent angiver den andel, der har valgt den pågældende svarmulighed.

Det var muligt at vælge flere svarmuligheder.

1 Signifikante forskelle i svarfordelingen, $p \leq 0,05$.

religiøse hjemmesider, siger, at de gjorde det med henblik på at opnå kontakt med en præst eller en anden religiøs leder.

Virkelighed og cybervirkelighed

Det sidste tema, jeg har rejst i denne artikel, nemlig forholdet mellem virkelighed og cybervirkelighed, er samtidig også det mest abstrakte og filosofiske. Selvom vi fortsat taler om aktiviteter "på internettet" overfor aktiviteter i "i den fysiske virkelighed," er det i stigende grad to planer, der smelter sammen og opfattes som to aspekter af den ene og samme virkelighed. Det giver ikke længere mening at spørge en teenager, hvor ofte hun er på internettet, da hun altid er online via en computer, smartphone, tablet computer eller en helt fjerde platform. Det bliver derfor også i stigende grad vanskeligt at opretholde egentlige cyberidentiteter og tage del i paralleluniverser i cyberspace, når internettet er noget, vi nu altid har med os rundt, snarere end noget vi sætter os ned på afgrænsede tidspunkter og steder og forholder os til. Dette skift er også væsentligt i forhold til den kirkelige refleksion over internettets muligheder i forhold til en række

kirkelige handlinger og aktiviteter. I stedet for at diskutere, om man kan foretage dåb, begravelse, nadver, gudstjeneste, sjælesorg m.m. på internettet er det i dag mere relevant at spørge: Hvilke delelementer af dåb, begravelse, nadver, gudstjeneste, sjælesorg m.m. giver det mening at tilbyde online, og hvordan bindes online- og offline-delene sammen til én samlet oplevelse?

At præster ser et potentiale i internettet i forhold til en række af deres daglige arbejdsopgaver vidner tabel 4 om. Blandt andet i forbindelse med dåb, konfirmation, bryllup og begravelse bruger størstedelen af præsterne internettet eller e-mails i deres kommunikation med de involverede personer. I et andet spørgsmål svarer 32 procent af præsterne, at de inden for de seneste tre måneder har ydet sjælesørgerisk hjælp via internettet. Tallene siger imidlertid intet om, hvordan præsterne bruger internettet, og hvilke overvejelser de gør sig i den forbindelse. Disse refleksioner kom til gengæld frem i en række kvalitative interviews, som jeg gennemførte med otte præster fra Aarhus Stift. Her var det gennemgående billede, at præsterne anerkendte internet-

tets betydning i forhold til at planlægge og kommunikere omkring praktiske forhold og omstændigheder, for eksempel når man skulle finde en dato for et bryllup eller en dåb. Selvom der er en erfaring af, at personlige og teologiske spørgsmål kan dukke op i en mailkorrespondance – for eksempel i forbindelse med en kirkelig handling, men også af andre grunde – er der en tøven hos præsterne i forhold til at bruge internettet til den slags samtaler i større stil. Flere præster mener, at en mailkorrespondance eller en onlinechat kan være et indledende skridt i en personlig eller sjælesørgersk samtale, hvor personen kan komme som anonym, isen kan blive brudt og de første spørgsmål kan tages op. Men der er også generel enighed om, at de dybere samtaler skal fortsættes og afsluttes ved et ansigt til ansigt-møde, hvor nærværet opleves stærkere.

Mange præster er givetvis for tilbageholdende i forhold til at gøre brug af internettets muligheder i den daglige kontakt med sognet og menigheden. Det kan undskyldes med, at de ikke har haft særlig mange anledninger til at overveje mulighederne i løbet af deres uddannelse, hvor den nye medievirkelighed ikke fylder meget på trods af dens store betydning for formidlingen af kirke og kristendom i dag. Dette udgangspunkt får mange præster til at sætte for stort et skel op mellem en idealiseret fysisk virkelighed præget af nærværende relationer og ægthed og en cybervirkelighed præget af overfladiskhed, falskhed og flygtighed. Man kan med rette spørge, om disse forestillinger og fordomme altid holder stik i forhold til det, vi empirisk kan betragte online såvel som offline. Når folk finder sig til rette i et cyberfællesskab på internettet, er det jo ofte, netop fordi de er blevet skuffede over en fysisk menigheds mangel på omsorg, nærvær og åbenhed.

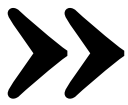
Trods det er præsternes refleksioner

omkring brudfladerne mellem, hvad internettet kan bruges til, og hvad det ikke kan bruges til, relevante og vigtige, når kirkens internettilstedeværelse skal planlægges. Kan man komme ud over en stereotyp og fordomsfuld opfattelse af online og offline og i stedet spørge, hvordan de forskellige rammer og kontekster kan understøtte den ene og samme virkelighed eller sag, er vi nået et konstruktivt skridt længere. I forhold til en dåb kan man eksempelvis forestille sig, at en hjemmeside kan give svar på en række spørgsmål, som et ungt forældrepar måtte have til ritualen, og en mailkorrespondance med præsten kan afklare forskellige supplerende spørgsmål. I kirken oplever familien ritualen og får et ansigt til ansigt-møde med præst og menighed. Og i opfølgningen sørger præsten for at få forældrene på et nyhedsbrev fra kirken eller for at få knyttet dem til kirkens Facebook-side. Her bliver de løbende mindet om kirkens aktiviteter og tilbud og får lyst til endnu et ansigt til ansigt-møde. På den måde supplerer det fysiske og det virtuelle hinanden og resultatet er ideelt set, at familien får en tættere tilknytning til kirken.

Kirkens digitale fremtid

I artiklen har vi beskæftiget os med fire temaer i relation til kirke og religion på internettet: religiøs identitetsdannelse, religiøse onlinefællesskaber, religiøse autoriteter og forholdet mellem virkelighed og cybervirkelighed. Vi har set på temaerne i forhold til danskeres religiøse aktiviteter på internettet og danske præsters online-aktiviteter og refleksioner over brugen af internettet i deres arbejde.

Den umiddelbare konklusion er, at internettets indtog i en dansk kontekst, hverken har bragt en ny vækkelse med sig eller ført til, at kirkerne er blevet drænet for mennesker. Internettet har bibragt den enkelte dansker nye muligheder for at søge religiø-

I en tid hvor vi altid er online, men ofte er frustrerede over at være det, ligger der i kirkerummet en stor skat af autentiske og sansbare oplevelser

se svar, finde religiøse fællesskaber og følge religiøse autoriteter. Når en dansker i dag ønsker at blive klogere på religiøse spørgsmål, går han på internettet og ser, hvad der kommer op af svar. Om kirkelige kommunikatører fremover kan få succes med at gøre opmærksom på deres budskaber, afhænger i høj grad af, om de er til stede der, hvor folk søger svarene. Det er ikke nok at have gode budskaber. Har man ikke også en god adgang til de medier, som folk benytter, kan det være lige meget.

Men det er ikke nok at være online. De kirkelige kommunikatører er nødt til at forstå den logik og de spilleregler, der hersker på internettet. Det betyder, at de skal være repræsenteret på de sider og fora, hvor deres målgrupper færdes, og at de må kommunikere inden for de rammer, som mediet sætter. Her nytter det ikke at kommunikere, som man selv ville ønske at folk havde lyst til at modtage budskaberne, men vil man nå mennesker på internettet – hvor det næste klik altid sidder på spring i højre pegefinger – er man i det store hele nødt til at kommunikere på modtagerens betingelser.

Kirkens held er, at mange danskere fortsat har et positivt forhold til traditionelle religiøse autoriteter som præsten og Bibelen. Det betyder ikke, at de gør brug af dem

i deres daglige liv i særlig stor stil, men at de ikke ville have noget imod at støde ind i dem på deres vej og lytte, hvis de havde noget interessant at fortælle. Bolden ligger altså hos præsten og de andre kirkelige kommunikatører, der, hvis de har noget på hjerte, har gode muligheder for at komme i dialog med sognet eller befolkningen via internettet.

Frem for alt har man i de enkelte kirker og menigheder en opgave i at tænke online og offline tæt sammen. Lige så uheldigt det er at have et godt budskab, men ingen medier at formidle det med, lige så uheldigt er det at have en flot internettilstedeværelse, men intet overlap til den fysiske kirkes tilbud og muligheder. I en tid hvor vi altid er online, men ofte er frustrerede over at være det, ligger der i kirkerummet en stor skat af autentiske og sansbare oplevelser. Internettet kan bruges til at lede folk hen til disse oplevelser, og i nogle tilfælde kan internettet også integreres i gudstjenester og kirkelige handlinger. Men kirken kan også med fordel værne om øjeblikke og situationer, hvor mobiltelefonen er slukket, og computeren er slået sammen, og blive bedre til at formidle vigtigheden af disse. En kirke, der i øvrigt kender og bruger de nye mediers virkemidler, kan gøre det uden at fremstå gammeldags og forstokket.

LITTERATUR

- Campbell, H. 2005: *Exploring Religious Community Online: We are One in the Network*, New York: Peter Lang.
- Cheong, P. H.; P. Fischer-Nielsen, S. Gelfgren & C. Ess (red.): *Digital Religion, Social Media and Culture: Perspectives, Practices and Futures*, New York: Peter Lang.
- Dawson, L. L. 2000: "Researching Religion in Cyberspace: Issues and Strategies" i: J. K. Hadden & D. E. Cowan (red.), *Religion on the Internet: Research Prospects and Promises*, Amsterdam: JAI (25-54).
- Dawson, L. L. & Douglas E. C. 2004: "Introduction" i: L. L. Dawson & D. E. Cowan (red.): *Religion Online: Finding Faith on the Internet*, New York: Routledge (1-16).
- Fischer-Nielsen, P. 2010: *Mellem sogne- og cyberkirke: En analyse af folkekirkens kommunikation på internettet*, ph.d.-afhandling fra Aarhus Universitet.
- Hutchings, T. 2012: "Creating Church Online: Networks and Collectives in Contemporary Christianity" i: P. H. Cheong, P. Fischer-Nielsen, S. Gelfgren & C. Ess (red.), *Digital Religion, Social Media and Culture: Perspectives, Practices and Futures*, New York: Peter Lang.
- Højsgaard, M. T. & M. Warburg: "Introduction: Waves of Research" i: M. T. Højsgaard & M. Warburg (red.), *Religion and Cyberspace*, London: Routledge (1-11).
- Johns, M. 2012: "Voting 'Present': Religious Organizational Groups on Facebook" i: P. H. Cheong, P. Fischer-Nielsen, S. Gelfgren & C. Ess (red.), *Digital Religion, Social Media and Culture: Perspectives, Practices and Futures*, New York: Peter Lang.
- Kühle, L. & P. Fischer-Nielsen 2012: "Globale muftier og missionærer: Mission og interreligiøs dialog på YouTube" i: M. Thomsen & J. Borup (red.), *Samtidsreligion: Levende religion i en foranderlig verden*, Aarhus: Univers.
- Lomborg, S. & C. Ess 2012: "Keeping the Line Open and Warm: An Activist Danish Church and Its Presence on Facebook" i: P. H. Cheong, P. Fischer-Nielsen, S. Gelfgren & C. Ess (red.), *Digital Religion, Social Media and Culture: Perspectives, Practices and Futures*, New York: Peter Lang.
- Osvold, L. 1996: "Internett en flopp!" i: *Dagens Næringsliv* (den 20. august).

FORFATTER

Peter Fischer-Nielsen
 Kommunikationschef i KirkeWeb
 Cand.mag. i religionssociologi, ph.d.
 Ømosevej 30
 8643 Ans
 +45 26 85 67 28
 pfn@kirkeweb.dk
 Blog: www.e-religion.dk